

Torah in Motion Shiur Parshat Vayera 5785: *Mayyim Achronim*

Source Sheet by Sofia Freudenstein, sfreudenstein@yeshivatmaharat.org

Mayyim Achronim: Background

Genesis 19:16-26

(16) Still he delayed. So the agents seized his hand, and the hands of his wife and his two daughters—in יהוה's mercy on him—and brought him out and left him outside the city.

(17) When they had brought them outside, one said, "Flee for your life! Do not look behind you, nor stop anywhere in the Plain; flee to the hills, lest you be swept away." (18) But

Lot said to them, "Oh no, my lord! (19) You have been so gracious to your servant, and have already shown me so much kindness in order to save my life; but I cannot flee to the hills, lest the disaster overtake me and I die. (20) Look,

that town there is near enough to flee to; it is such a little place! Let me flee there—it is such a little place—and let my life be saved." (21) He replied, "Very well, I will grant you this favor too, and I will not annihilate the town of which you have spoken. (22) Hurry, flee there, for I cannot do anything until you arrive there." Hence the town came to be called Zoar.**Zoar Connected with mis'ar "a little place," v. 20.*

(23) As the sun rose upon the earth and Lot entered Zoar, (24) יהוה rained upon Sodom and Gomorrah sulfurous fire from יהוה out of heaven— (25) annihilating those cities and the entire Plain, and all the inhabitants of the cities and the vegetation of the ground. (26) Lot's**Lot's Lit. "His."* wife looked back,**back Lit. "behind him."* and she thereupon turned into a pillar of salt.

בראשית י"ט:ט"ז-כ"ו

(טז) וַיִּתְמַהֲמָהּ | וַיַּחֲזִיקוּהָ אַנְשֵׁי מַלְאָכָיִם בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בָנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לְעִיר: (יז) וַיְהִי כַּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עֲלֵינִפְשֶׁךָ אֶל־תִּבְיֵט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכְּפָר הַהָרָה הַמַּלְטָה פְּנֵי־תְסֻפָּה: (יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֲלֵנָּה אֲדֹנָי: (יט) הִנֵּה־נָא מֵצֵא עִבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וְתִגְדַּל חֶסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִט הַהָרָה פְּנֵי־תִדְבַקְנִי הַרְעָה וּמָתִי: (כ) הִנֵּה־נָא הָעִיר קְרִבָּה לְנוֹס שָׁמָּה וְהוּא מֵצֵעַר אֲמַלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מֵצֵעַר הוּא וְתַחֲיֵי נַפְשִׁי: (כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׂאָתִי פְּנֵיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבַלְתִּי הִפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (כב) מִהָרַם הַמַּלְטָה שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לְעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בֹּאֵךְ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הָעִיר צוֹעַר: (כג) הַשָּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צְעָרָה: (כד) וַיְהִי הַמַּטֵּיר עַל־סֹדֶם וְעַל־עֲמֹרָה גִּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מְוִהֵשֶׁמֶם: (כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכְּפָר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה: (כו) וַתִּבֶּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח:

Mayyim Achronim: Salt as Dangerous

Shulchan Arukh, Orach Chayim 181:1

(1) Mayim Achronim (washing after a meal) is mandatory

שולחן ערוך, אורח חיים קפ"א:א'

(א) דיני מים אחרונים ובו י סעיפים:
מים אחרונים חובה:

Chullin 105b:4

§ The *baraita* further teaches that final waters are an obligation. **Rav Yehuda, son of Rabbi Hiyya, says: For what reason did the Sages say that final waters are an obligation? It is because Sodomite salt is sometimes present, a small amount of which blinds the eyes.** Since Sodomite salt could remain on one's hands, one must wash them after eating.

חולין ק"ה ב:ד'

אמר רב יהודה בריה דרבי חייא מפני מה אמרו מים אחרונים חובה שמלח סדומית יש שמסמא את העינים.

Genesis 19:11

And the people who were at the entrance of the house, low and high alike, they struck with blinding light, so that they were helpless to find the entrance.

בראשית י"ט:יא

וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הַכּוֹ בְּסַנּוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמַצָּא הַפֶּתַח:

Genesis 13:10

Lot looked about him and saw how well watered was the whole plain of the Jordan, all of it—this was before יהוה had destroyed Sodom and Gomorrah—all the way to Zoar, like the garden of יהוה, like the land of Egypt.

בראשית י"ג:י

וַיִּשְׂאֵל־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־כָּל־כַּפְּר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי | שְׁחַת יְהוָה אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עֲמֹרָה כְּגַן־יְהוָה כְּאַרְזֵן מִצְרַיִם בְּאַכָּה צֶעֶר:

Mishneh Torah, Blessings 6:3

Whenever bread [is eaten] with salt, it is necessary to wash one's hands afterward, lest it contain Sodomite salt or salt that resembles Sodomite salt, and [after eating,] one [inadvertently] pass one's hands over one's eyes and blind them. This - [the possibility of acrid] salt - is the reason why we are obligated to wash after eating.

In an army camp, [the soldiers] are not obligated to wash before eating, because they are involved in the war. They are, however, obligated to wash afterwards because of the danger involved.

משנה תורה, הלכות ברכות ו:ג

כֹּל פֶּת שֶׁהִמְלַח בּוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה שְׁמָא יֵשׁ בּוֹ מֶלַח סְדוּמִית אוֹ מֶלַח שֶׁטִּבְעוּ כְּמֶלַח סְדוּמִית וַיַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וַיְסַמָּא. מִפְּנֵי זֶה חִיבִין לְטַל יָדַיִם בְּסוּף כָּל סְעֻדָּה מִפְּנֵי הַמֶּלַח. וּבְמַחְנֶה פְּטוּרִים מִנְטִילַת יָדַיִם בְּתַחֲלָה מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִים בְּמִלְחָמָה. וְחִיבִין בְּאַחֲרוֹנָה מִפְּנֵי הַסְּפָנָה:

Tosafot on Eruvin 17b:5:1

"*Mayyim Achronim* is mandatory" - Nowadays, we don't practice doing *mayyim achronim* since Sedomite salt is not found among us. Additionally, we do not regularly dip our fingers into salt after eating.

תוספות על עירובין י"ז ב:ה:א'

מים אחרונים חובה - עכשיו לא נהגו במים אחרונים דאין מלח סדומית מצוי בינינו אי נמי לפי שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה:

Mayyim Achronim: Salt As Preserver

Leviticus 2:13

(13) You shall season your every offering of meal with salt; you shall not omit from your meal offering the salt of your covenant with God; with all your offerings you must offer salt.

ויקרא ב':יג

(יג) וְכִלְי־קֶרֶבַן מִנְחַתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחַתְךָ עַל כָּל־קֶרֶבְנֶךָ תִּקְרִיב מֶלַח: {ס}

Berakhot 5a:19

And that is the statement of **Rabbi Shimon ben Lakish**, as **Rabbi Shimon ben Lakish** said: The word **covenant** is used with regard to salt, and the word **covenant** is used with

ברכות ה' א:י"ט

וְהֵינּוּ דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: נֹאמַר "בְּרִית" בַּמֶּלַח, וְנֹאמַר "בְּרִית" בִּישׁוּרִין, נֹאמַר "בְּרִית"

regard to afflictions. The word **covenant is used with regard to salt, as it is written: “The salt of the covenant** with your God **should not be excluded** from your meal-offering; with all your sacrifices you must offer salt” (Leviticus 2:13). **And the word covenant is used with regard to afflictions, as it is written: “These are the words of the covenant”**

(Deuteronomy 28:69). **Just as, in the covenant mentioned with regard to salt, the salt sweetens the taste of the meat and renders it edible, so too in the covenant mentioned with regard to suffering, the suffering cleanses a person’s transgressions, purifying him for a more sublime existence.**

Sifrei Bamidbar 118:1

"It is a covenant of salt forever before the L-rd": Scripture forged a covenant with Aaron with something (salt), which preserves, and which, furthermore, preserves other things.

Vayikra Rabbah 24:2

You granted priesthood to Aaron forever: “It is an [everlasting] covenant of salt” (Numbers 18:19). You granted kingdom to David forever, as it is stated: “Do you not know that the Lord, God of Israel, gave kingship [over Israel to David forever]” (II Chronicles 13:5). You granted holiness to Israel forever, as it is stated: “You shall be holy” (Leviticus 19:2).

Mayyim Achronim: Salt as Balance and Duality

Rabbeinu Bahya, Vayikra 2:13:1-5

A Midrashic approach tinged with kabbalah: G'd had concluded a covenant with the waters in the “lower” regions of the universe .at the time these waters were separated from the “upper” waters (Genesis 1,7) that on Sukkot some of these waters laced with salt would be used as a libation on G'd's altar. This is confirmed by Bereshit Rabbah 5,5 according to which the “lower” waters were called “crying waters” as they accepted the separation from the upper waters only after shedding salty tears.

...A kabbalistic approach: salt contains two forces which are opposites of one another. They are fire and water, the power of warmth, i.e. the sun which dries out the water making the salt congeal, solidify. [I suppose the meaning is that through the heat of the sun which causes such

בְּמֶלַח, דְּכַתִּיב: “וְלֹא תִשָּׁבֵית מֶלַח בְּרִית” וְנֶאֱמַר “בְּרִית” בְּיִסּוּרֵיךָ, דְּכַתִּיב: “אֱלֹהֵי דְבָרֵי הַבְּרִית”, מֵה “בְּרִית” הָאֵמֹר בְּמֶלַח — מֶלַח מִמִּתְקָת אֶת הַבֶּשֶׂר, אִף “בְּרִית” הָאֵמֹר בְּיִסּוּרֵיךָ — יִסּוּרֵיךָ מִמְרָקִין כָּל עֲוֹנוֹתֶיךָ שֶׁל אָדָם.

ספרי במדבר קי"ח:א'

ברית מלח עולם היא לפני ה'. כרת הכתוב ברית עם אהרן. לך ולזרעך אתך. אהרן בדבר הברית ולא עוד אלא שמביא את אחרים:

ויקרא רבה כ"ד:ב'

נתת כהונה לאהרן לעולם (במדבר יח, יט): ברית מלח הוא, נתת מלכות לדוד לעולם, שנאמר (דברי הימים ב יג, ה): הלא לכם לדעת כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה. נתת קדשה לישראל לעולם, שנאמר: קדשים תהיו.

רבנו בחיי, ויקרא ב':י"ג:א'-ה'

וע"ד המדרש יש בו באור לדרך הקבלה, ברית כרותה למלח מששת ימי בראשית שהובטחו מים התחתונים ליקרב במלח ונסוך המים בחג, וכן אמרו במדרש מים התחתונים נקראו מים בוכים, ולמה נקראו מים בוכים, כי בשעה שחלק הקב"ה את המים נתן אלו למעלה ואלו למטה התחילו מים התחתונים בוכים.

...וע"ד הקבלה יש במלח שני כחות משתנים זה הפך זה, והם המים והאש, ובכח חמימות האש המיבשו והמגלידו חוזר מלח, ואם כן יש בעצם המלח כח המים והאש שהם כנגד שתי המדות שבהם קיום העולם והם מדת רחמים ומדת הדין, ומטעם זה אמר ולא תשבית מלח ברית אלהיך, קרא ברית אלהיך מלח לפי שבו יתקיים ויכרת העולם, וכמו שאמרו ראה שאינו יכול להתקיים

water as the waters of the Dead Sea to evaporate, salt is isolated and becomes identifiable. Ed.] In other words, heat (fire), the opposite of water releases the power of the salt in the water. Seeing that water and fire are the two elements which ensure the existence and continuity of the universe, salt combines these two elements in a certain form. It is the catalyst, so to speak, for water and fire to interact. This is the reason why the Torah writes :

בדין שתף עמו מדת רחמים, וכן המלח מקיים ומכרית, כי הוא מקיים ומעמיד הבשר זמן מרובה ונותן טעם בכל המאכלים, והוא מכרית גם כן כי המקום המלוח לא יעלה בו כל עשב. וכענין שכתוב (ירמיהו י"ז:ו') ארץ מלחה ולא תשב, וכתוב (דברים כ"ט:כ"ב) גפרית ומלח שרפה כל ארצה.

Keritot 6a:15

§ The Sages taught in a *baraita*: How is the blending of the incense performed? **Balm, and onycha, and galbanum, and frankincense, each** of these by a weight of seventy *maneh*, i.e., seventy units of one hundred dinars. **Myrrh, and cassia, and spikenard, and saffron, each** of these by a weight of sixteen *maneh*. **Costus** by a weight of twelve *maneh*; **three** *maneh* of aromatic bark; and **nine** *maneh* of cinnamon. **Kersannah lye** of the volume of **nine** *kav*; **Cyprus wine** of the volume of **three** *se'a* and **three** more *kav*, a half-*se'a*. **If one does not have Cyprus wine he brings old white wine. Sodomite salt** is brought by the volume of a **quarter-kav**. Lastly, a **minimal** amount of **the smoke raiser**, a plant that causes the smoke of the incense to rise properly. **Rabbi Natan says: Also a minimal** amount of **Jordan amber**.

כריתות ו' א:ט"ו

תנו רבנן: פיתום הקטרת: הצרי, והציפורן, והחלבנה, והלבונה – משקל שבעים של שבעים מנה. מור, וקציעה, שיבולת נרד, וכרכום – משקל ששה עשר של ששה עשר מנה. הקושט – שנים עשר, קילופה – שלשה, וקנמון – תשעה. בורית כרשינה – תשעה קבין, יין קפריסין – סאין תלתא קבין תלתא. אם אין לו יין קפריסין מביא חמר חיוורין עתיק. מלח סדומית – רובע. מעלה עשן – כל שהוא. רבי נתן אומר: אף כיפת הירדן כל שהוא.

“Though we typically turn to sugar to balance out bitter flavors in a sauce or soup, it turns out that salt masks bitterness much more effectively than sugar. See for yourself with a little tonic water, Campari, or grapefruit juice, all of which are both bitter and sweet. Taste a spoonful, then add a pinch of salt and taste again. You’ll be surprised by how much bitterness subsides.”

— Samin Nosrat, *Salt, Fat, Acid, Heat: Mastering the Elements of Good Cooking*

Mayyim Achronim: Conclusion and Takeaway

Rashi on Genesis 19:26:2

AND SHE BECAME A PILLAR OF SALT — By salt had she sinned and by salt was she punished. He (Lot) said to her once: “Give a little salt to these strangers” and she answered him, “Do you mean to introduce this bad custom, also, into our city?” (Genesis Rabbah 50:4).

רש"י על בראשית י"ט:כ"ו:ב

ותהי נציב מלח. במלח חטאה ובמלח לקתה; אומר לה תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה (בראשית רבה):

Pirkei Avot 5:10

There are four types of character in human beings: One that says: “mine is mine, and yours is yours”: this is a commonplace type; and some say this is a sodom-type of

משנה אבות ה':י

ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושליך שליך, זו מדה בינונית. ויש אומרים, זו מדת סדום. שלי שליך ושליך שלי, עם הארץ. שלי שליך ושליך שליך,

חסיד. שלי שלי ושליך שלי, רשע:

character. [One that says:] “mine is yours and yours is mine”: is an unlearned person (am haaretz); [One that says:] “mine is yours and yours is yours” is a pious person. [One that says:] “mine is mine, and yours is mine” is a wicked person.

Berakhot 53b:32

Rav Nahman bar Yitzhak said of this: I do not know of Zilai or Zivai or Zuhamai; rather, I know a *baraita*, as Rav Yehuda said that Rav said, and some say that it was taught in a *baraita*: It is stated: “And you shall sanctify yourselves, and you shall be holy, for holy am I, the Lord your God” (Leviticus 20:26). With regard to this verse, the Sages said: **And you shall sanctify yourselves, these are the first waters** with which one washes his hands before the meal; **and you shall be holy, these are the final waters; for holy, this is oil** which one spreads on his hands; **am I, the Lord your God, this is** the Grace after Meals **blessing.**

ברכות נ"ג ב:ל"ב

אמר רב נחמן בר יצחק: אֲנִי לֹא זִילַי וְלֹא זִיבַי וְלֹא זִיחַמַי יְדַעְנָא אֶלָּא מִתְּנִיתָא יְדַעְנָא. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְאָמַרִי לֵהּ בְּמִתְּנִיתָא תְּנָא: "וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם" אֵלּוּ מֵיִם רְאִשׁוֹנִים, "וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים" אֵלּוּ מֵיִם אַחֲרוֹנִים, "כִּי קְדוֹשׁ" — זֶה שְׁמֶן, "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" — זֶה בְּרָכָה.

Source Sheet created on Sefaria by Sofia Freudenstein